

МУХІНА

Маргарита Михайлівна
muhin@gmail.com

УДК [338.246.01/.02]

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ
БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІCONCEPTUALIZATION OF THE FINANCIAL SECURITY MANAGEMENT
MECHANISM OF TRADE ENTERPRISESаспірантка, Харківський
державний університет
харчування та торгівліDOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2020.12\(4\).6](https://doi.org/10.37634/efp.2020.12(4).6)**MUKHINA Marharyta Mykhailivna** – postgraduate student, Kharkiv State University of Food Technology and Trade

У статті розглянуто особливості концептуалізації механізму управління фінансовою безпекою підприємств торгівлі в умовах турбулентних змін. Доведено, що архітектуру механізму управління фінансовою безпекою підприємств торгівлі відповідно до компаративного аналізу можна розглядати у двох просторах як сукупності: основних елементів та ланок організаційної структури. Побудовано механізм управління фінансовою безпекою підприємств торгівлі (МУФБПТ). Проаналізовано складові чотирьох блоків МУФБПТ. Побудовано Діаграму Ісікава визначення можливих втрат часу в оцінюванні рівня фінансової безпеки підприємств торгівлі, що складається з тринадцяти чинників-дестимуляторів.

* * *

В статье рассмотрены особенности концептуализации механизма управления финансовой безопасностью предприятий торговли в условиях турбулентных изменений. Доказано, что архитектуру механизма управления финансовой безопасностью предприятий торговли можно рассматривать в двух пространствах как совокупности: основных элементов и звеньев организационной структуры. Построено механизм управления финансовой безопасностью предприятий торговли (МУФБПТ). Проанализированы составляющие четырех блоков МУФБПТ. Построено Диаграмму Исикава определения возможных потерь времени при оценке уровня финансовой безопасности предприятий торговли, что состоит из тринадцати факторов-дестимуляторов.

* * *

The paper considers the features of conceptualization of the financial security management mechanism of trade enterprises in the conditions of turbulent changes. It is proved that the architectonics of the financial security management mechanism of trade enterprises in accordance with comparative analysis can be considered in two spaces as a set: the main elements and links of the organizational structure. A mechanism for managing the financial security of trade enterprises (MMFSTE) has been built. The components of four MMFSTE blocks are analyzed. At the "conceptual block" level, the goal is defined, and in accordance with it – the goals and objectives, principles and desired results of the implementation of the mechanism. At the "organizational block" level, objects and subjects of the mechanism are defined. The methodological block defines the appropriate forms, methods, mechanisms, tools, technologies, and procedures for implementing the MMFSTE. Regarding the "functional block", it should be noted that it includes three sub-levels of functioning of the mechanism: the first is the definition of restrictions; the second is the definition of implementation and provision subsystems; the third is ways to improve the mechanism and determine the effectiveness of its implementation. The latest economic tools for forming MMFSTE are considered: GAP-analysis, STEP-analysis, SWOT-analysis, KPI, Ishikawa diagram. The Ishikawa diagram is constructed to determine possible time losses when assessing the level of financial security of trade enterprises, which consists of thirteen factors-distimulants. Based on the construction of the Ishikawa diagram, the introduction of two correction factors is proposed: the documentation quality coefficient and the document flow automation coefficient and analytical calculations. This will reduce the asymmetry of information in the diagnosis of financial security of retail enterprises. Possible directions of ensuring financial security of trade enterprises that can increase competitiveness and become a tool for survival in the market environment are considered.

Ключові слова: фінансова безпека, механізм, система управління, торговельне підприємство, ефективність**Ключевые слова:** финансовая безопасность, механизм, система управления, торговое предприятие, эффективность**Keywords:** financial security, mechanism, management system, commercial enterprise, efficiency

ВСТУП

В умовах турбулентних змін на всіх ієрархічних рівнях економіки, власники приймають управлінські рішення стосовно розвитку підприємств торгівлі в умовах невизначеності. Наявність різноманітних руйнівних чинників загрожує фінансовій безпеці підприємства, що призводить до кризової ситуації – зменшення фінансової стійкості, втрат платоспроможності, і, як наслідок, виникнення ймовірності банкрутства.

Саме фінансова безпека підприємств торгівлі (ФБПТ) як стратегічна складова економічної безпеки (ЕБПТ), формує платформу впливу методів, інструментів, технологій фінансового характеру на сукупність ресурсів з метою забезпечення стабільної та ефективної діяльності підприємства. Для досягнення означеної мети не-

обхідно визначити особливості механізму управління економічною безпекою підприємств торгівлі (МУФБПТ). Саме формування ефективного МУФБПТ створює передумови для своєчасного реагування та усунення нових загроз, набуває все більшого значення у відділі фінансової безпеки компанії.

Здійснений контент-аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що особливості формування фінансової безпеки підприємств у сучасних умовах господарювання розглянуто в багатьох дослідженнях.

У науковій літературі виділяються наступні основні елементи системи управління/забезпечення фінансової безпеки підприємства: об'єкт, суб'єкт [5]; фінансові інтереси підприємства, концепція та стратегія фінансової безпеки підприємства, цілі функціонування системи, зав-

дання, поставлені відповідно до цих цілей [7]; функції суб'єкта, засоби, інструменти, способи та методи виконання цих функцій та завдань і досягнення поставлених цілей, а також важелі забезпечення фінансової безпеки підприємства [2]; принципи функціонування системи [4]; ризики [1]; фактори впливу на ефективність її функціонування [8]; загрози [10]; критерії оцінювання фінансової безпеки та ефективності управління нею [9]; індикатори стану фінансової безпеки підприємства, системи забезпечення фінансової безпеки [3].

Але залишаються недостатньо розкриті напрями та перспективи формування механізму управління фінансової безпеки саме підприємств торгівлі (ПТ), з урахуванням сучасних викликів/загроз (пандемії COVID-19, розвиток е-бізнесу та е-торгівлі, збільшення фінансового шахрайства, легалізація в Україні криптовалют тощо), особливості побудови внутрішнього економічного механізму функціонування ПТ (побудова організаційної структури, зміна документообігу залежно від виду торговельної діяльності, система внутрішнього ціноутворення тощо).

МЕТА роботи – визначення концептуалізації механізму управління фінансовою безпекою підприємств торгівлі.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet. Використано когнітивний та компаративний аналіз, метод аналізу причинно-наслідкових зв'язків на основі побудови діаграми Ісікави.

РЕЗУЛЬТАТИ

Архітектоніку механізму управління фінансовою безпекою підприємств торгівлі відповідно до компаративного аналізу можна розглядати у двох просторах.

По-перше, МУФБПТ як сукупність основних елементів (об'єкт; суб'єкт; фінансові інтереси підприємства; концепція та стратегія фінансової безпеки підприємства; цілі функціонування системи; завдання, поставлені відповідно до цих цілей; функції суб'єкта; засоби, інструменти, способи та методи виконання цих функцій та завдань і досягнення поставлених цілей, а також важелі забезпечення фінансової безпеки підприємства; принципи функціонування системи; ризики; фактори впливу на ефективність її функціонування; загрози; критерії оцінювання фінансової безпеки та ефективності управління нею; індикатори стану фінансової безпеки підприємства; системи забезпечення фінансової безпеки), що впливають на процес розроблення та реалізації управлінських рішень із метою захисту фінансових інтересів підприємств від різноманітних загроз/викликів.

По-друге, МУФБПТ як сукупність усіх ланок організаційної структури, що діють відповідно, як формальної організації – до Статуту, так і неформальних груп – відповідно до економічних інтересів, з метою забезпечення протидії внутрішнім і зовнішнім фінансовим загрозам і ризикам.

Крім визначених двох просторів, можна відокремити інші простори функціонування МУФБПТ. Але означені контури формують схему існуючого механізму управління фінансовою безпекою підприємств торгівлі (рис. 1).

Розглянемо більш детально блоки механізму.

На рівні концептуального блоку визначається мета, відповідно до неї – цілі та завдання, принципи та бажані результати реалізації механізму. Необхідно зазначити, що метою є досягнення достатнього рівня фінансової безпеки, такий його стан, що: дозволяє забезпечити фінансову стійкість, платоспроможність, ліквідність та достатню фінансову незалежність підприємства у довгостроковому періоді; забезпечує оптимальне залучення та ефективне використання фінансових ресурсів підприємства; дозволяє ідентифікувати небезпеки та загрози стану підприємства та розробляти заходи для їх вчасного усунення; дозволяє самостійно розробляти та впроваджувати фінансову стратегію; має бути оцінена кількісними та якісними показниками, які мають граничні значення [3].

На рис. 1 розглянуто основний принцип та результат функціонування МУФБПТ. У разі запровадження розглянутого механізму за методом аналізу ієрархій Саатті здійснюється деталізація за рівнями, підрівнями цих критеріїв.

На рівні «Організаційний блок» визначаються об'єкти та суб'єкти механізму. Необхідно зазначити, що органи управління залежать від організаційної структури торговельного підприємства, його Статуту та інших внутрішніх організаційних документів. На нашу думку, об'єктом управління є фінансова безпека підприємства. А оскільки вона являє собою стан підприємства, то конкретним об'єктом управління можна назвати фінансовий стан суб'єкта підприємництва.

Методичний блок визначає відповідні форми, методи, механізми, інструменти, технології, процедури реалізації МУФБПТ. Перспективними економічними інструментами є:

1. GAP-аналіз – аналіз стратегічного розриву, що надає змогу визначити розбіжність між бажаним і реальним станом діяльності підприємства. Мета GAP-аналізу – визначити, чи існує розрив між цілями компанії та її можливостями й розробленням заходів для «заповнення» цього розриву.

2. STEP-аналіз (STEP – аббревіатура початкових букв англійських термінів: S-social, T-technological, E-economical, P-Political) – методика аналізу ключових елементів макросередовища підприємства: демографічних, економічних, природних, науково-технічних, культурних, політичних.

3. SWOT-аналіз (SWOT – аббревіатура початкових букв англійських слів: сила – strength, слабкість – weakness, можливості – opportunity та загрози – threat) – аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів і ситуацій на ринку. Усі дані згодом зводять в одну таблицю (матрицю SWOT-аналізу), що містить чотири основних сектори: сила, слабкість, можливості й загрози.

4. Визначення ключових показників ефективності (англ. Key Performance Indicators, KPI) – система оцінювання, яка допомагає підприємству визначити досягнення стратегічних і тактичних (операційних) цілей.

5. Побудова Діаграми Ісікави для визначення причинно-наслідкового зв'язку між чинниками та конкретним об'єктом. В якості прикладу наведемо можливі проблеми, які можуть виникнути під час здійснення оцінювання рівня фінансової безпеки підприємств торгівлі (рис. 2).

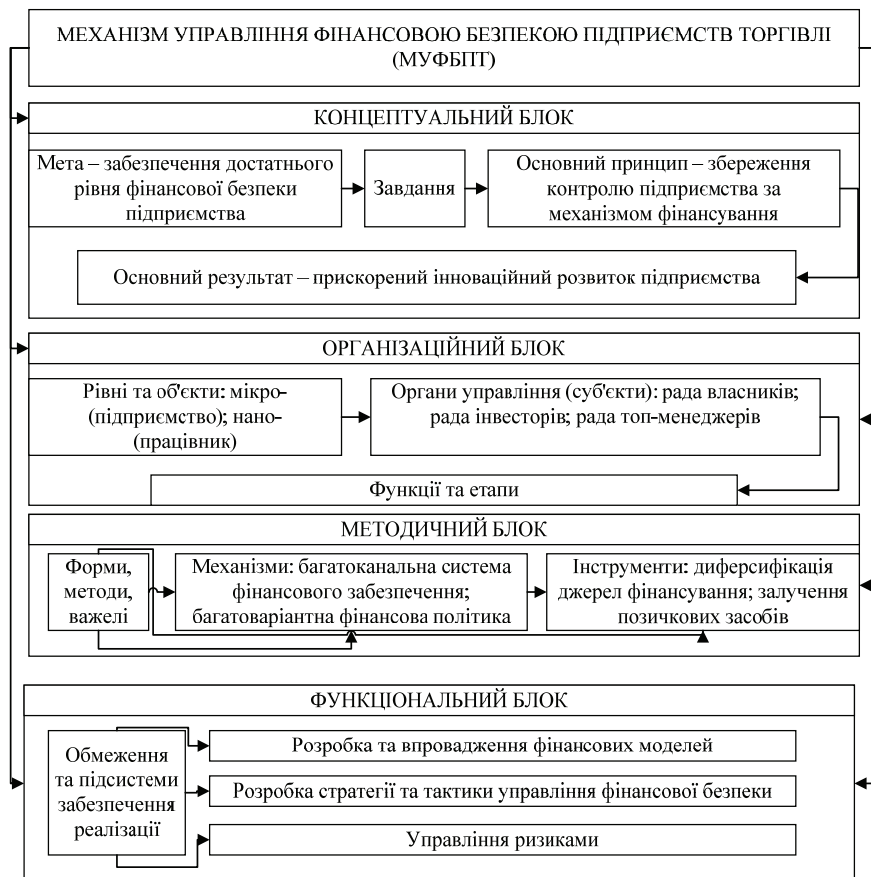
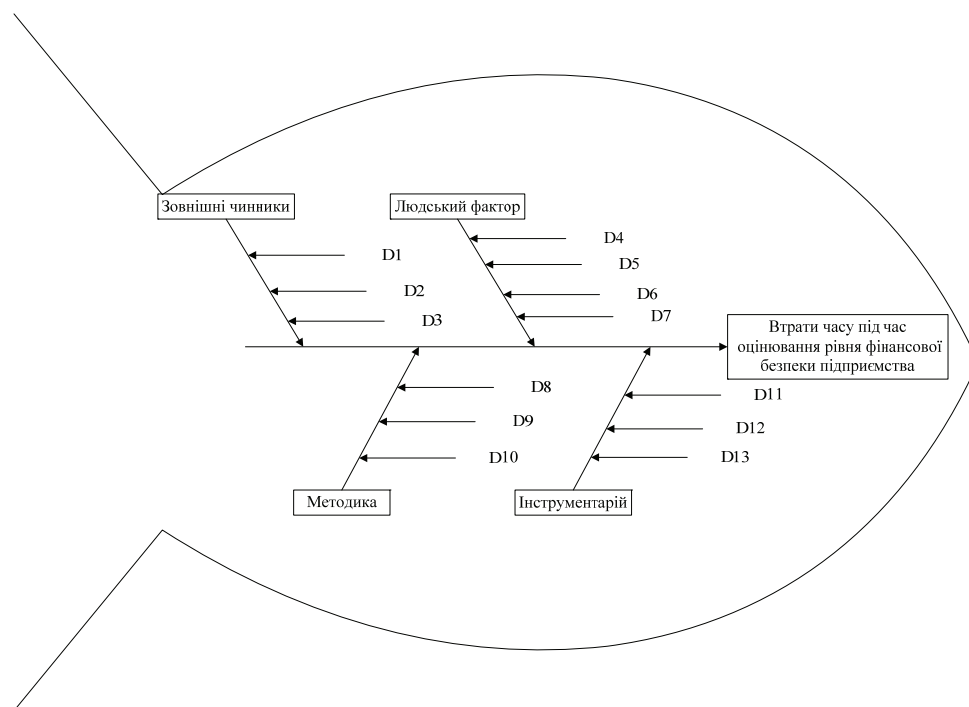


Рис. 1. Механізм управління фінансовою безпекою підприємств торгівлі [авторська розробка]



D1 – необхідність обробки великої кількості документів; D2 – помилки в розрахунках у фінансових звітах підприємства; D3 – необхідність постійного моніторингу змін у законодавстві; D4 – низький рівень кваліфікації персоналу; D5 – недостатня вмотивованість персоналу; D6 – відсутність чіткого усвідомлення в персоналу поставлених цілей; D7 – неефективна організація трудового процесу; D8 – повторна обробка деяких відомостей, які містяться більше ніж у одному документу; D9 – необхідність переведення якісних критеріїв у кількісні з метою подальшої обробки; D10 – необхідність нормування показників оцінювання; D11 – застаріле програмне забезпечення; D12 – недосконалість форми документообігу; D13 – помилки у функціонуванні аналітичних розрахунків.

Рис. 2. Діаграма Ісікава визначення можливих втрат часу в оцінюванні рівня фінансової безпеки підприємств торгівлі [авторська розробка]

На наступному етапі за допомогою експертного аналізу визначається найбільш впливові чинники можливих втрат часу в оцінюванні рівня фінансової безпеки підприємств торгівлі. За допомогою корегуючого коефіцієнту якості інформації – $K_{я}$ (а саме його рівня) можна здійснити відповідні зміни в розрахунку інтегрального показника оцінювання фінансової безпеки підприємств торгівлі.

Залежно від рівня автоматизації документообігу, здійснення аналітичних розрахунків можна ввести додатковий корегуючий коефіцієнт автоматизації.

Саме застосування відповідних методів та інструментів із використанням кардинально нових підходів дозволить досягнути мету функціонування МУФБПТ.

Стосовно «Функціонального блоку» (рис. 2) необхідно зазначити, що він включає три субрівня: 1 – визначення обмежень функціонування механізму; 2 – визначення підсистем реалізації та забезпечення функціонування механізму; 3 – шляхи вдосконалення механізму та визначення ефективності його запровадження. Так, зокрема, перші два рівні можуть бути представлені такими напрямками: нормативне, інституціональне, соціально-психологічне, організаційне тощо. При чому ці два рівні обумовлені як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками.

ВИСНОВКИ

Нестабільність ринкового середовища, поява новітніх загроз, потребує від підприємств торгівлі розроблення ефективної системи управління як економічної безпеки загалом, так і її окремих складових, зокрема, фінансової безпеки. Саме запровадження дієвого механізму управління фінансовою безпекою дозволить підприємствам забезпечити достатньо високий рівень фінансової безпеки на основі кардинально нових підходів до кожного блоку.

Отже, фінансова безпека підприємств торгівлі повинна забезпечуватися такими заходами: досягнення фінансової стабільності, платоспроможності, ліквідності для компаній та якості формування та використання потенційних ресурсів; підтримка високого рівня кваліфікації персоналу на засадах безперервного професійного розвитку; формування ефективної системи стимулювання персоналу; науково обґрунтована система прийняття управлінських рішень тощо. Саме ці чинники здатні підвищити конкурентоздатність підприємств торгівлі, стати інструментом виживання в ринковому середовищі в умовах глобальних турбулентних змін.

Список використаних джерел

1. Вергун А.М., Нефедова Т.М., Тарасенко І.О. Особливості управління фінансово-економічною безпекою підприємства. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2015. № 2. С. 27–31.
2. Волощук Л.О., Науменко К.І. Фінансова стратегія в управлінні розвитком та економічною безпекою підприємств. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2017. № 1. С. 23–30.
3. Воробйов Ю.М., Горб В.А., Почечун О.І. Особливості методики розрахунку рівня фінансової безпеки на залізничному транспорті. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2011. № 3. С. 63–68.

4. Кислова Л.А. Проблеми стратегічного планування фінансово-економічної безпеки на підприємствах України. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка*. 2018. № 15. С. 20–27.

5. Лиса О.В. Фінансова безпека суб'єктів господарювання в сучасних умовах. *Економічний аналіз*. 2016. № 26(1). С. 58–64.

6. Меліхова Т.О., Федоров І.О. Внутрішній контроль виробничих запасів для своєчасного виявлення загроз у системі управління фінансової безпеки підприємства. *Агросвіт*. 2018. № 2. С. 63–70.

7. Мельник С.І. Формування механізму управління фінансовою безпекою підприємства. *Бізнес-навігатор*. 2019. № 2. С. 84–87.

8. Сусіденко В.Т., Сусіденко О.В. Побудова системи забезпечення фінансової безпеки торговельного підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2017. № 22 (2). С. 39–43.

9. Худолей Л.В. Основні принципи та місце фінансової безпеки в системі економічної безпеки підприємства. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2016. № 1. С. 161–167.

10. Шуміло О.С., Савченко К.В. Взаємозв'язок категорій фінансової безпеки підприємства і фінансова стійкість підприємства. *Економічний вісник Запорізького державного інженерного академії*. 2017. № 2 (2). С. 38–42.

References

1. Verhun A.M., Nefedova T.M., Tarasenko I.O. Features of financial and economic security management of the enterprise. *International scientific journal*. 2015. № 2. pp. 27–31. (in Ukrainian).
2. Voloshchuk L.O., Naumenko K.I. Financial strategy in the management of development and economic security of enterprises. *Economic Journal of Odessa Polytechnic University*. 2017. № 1. pp. 23–30. (in Ukrainian).
3. Vorobiov Yu.M., Horb V.A., Pochehun O.I. Features of the method of calculating the level of financial security in railway transport. *Economic Bulletin of the National Mining University*. 2011. № 3. pp. 63–68. (in Ukrainian).
4. Kyslova L.A. Problems of strategic planning of financial and economic security at the enterprises of Ukraine. *Bulletin of Mariupol State University. Series: Economics*. 2018. № 15. pp. 20–27. (in Ukrainian).
5. Lysa O.V. Financial security of business entities in modern conditions. *Economic analysis*. 2016. № 26(1). pp. 58–64. (in Ukrainian).
6. Melikhova T.O., Fedorov I.O. Internal control of production stocks for timely detection of threats in the financial security management system of the enterprise. *Ahrosvit*. 2018. № 2. pp. 63–70. (in Ukrainian).
7. Melnik S.I. Formation of the mechanism of management of financial safety of the enterprise. *Business navigator*. 2019. № 2. pp. 84–87. (in Ukrainian).
8. Susidenko V.T., Susidenko O.V. Construction of a system for ensuring the financial security of a commercial enterprise. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Economic Sciences*. 2017. № 22 (2). pp. 39–43. (in Ukrainian).
9. Khudolei L.V. Basic principles and place of financial security in the system of economic security of the enterprise. *Bulletin of Zaporizhzhia National University. Economic sciences*. 2016. № 1. pp. 161–167. (in Ukrainian).
10. Shumilo O.S., Savchenko K.V. The relationship between the categories of financial security of the enterprise and the financial stability of the enterprise. *Economic Bulletin of the Zaporizhzhia State Engineering Academy*. 2017. № 2 (2). pp. 38–42. (in Ukrainian).